

Chemické zbraně a PCHL, charakteristika, škodlivé účinky, způsoby jejich možného použití

Monika HOSKOVCOVÁ

Bojové chemické látky

Chemické sloučeniny, které v případě vhodné diseminace způsobují zneschopnění, poškození nebo smrt lidí, zvířat nebo poškozují rostliny a materiály.

Klasifikace na základě fyziologického účinku

- Zpuchýřující
- Nervově-paralytické
- Neletální chemické zbraně – Látky pro potlačování nepokojů a zneschopňující látky
- Dusivé
- Všeobecně jedovaté

Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW

Mezinárodní organizace se sídlem v nizozemském Haagu, která byla vytvořená v roce 1997 za účelem zajištění dodržování Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich ničení (CWC).

- Úmluva je prvním komplexním mechanismem, který směřuje k likvidaci celé jedné kategorie zbraní hromadného ničení a současně stanovuje opatření pro kontrolu plnění tohoto závazku.
- Spolupracuje s OSN – v roce 2001 uzavřeli smlouvu o spolupráci.
- Používá 6 oficiálních jazyků: arabština, čínština, angličtina, francouzština, ruština a španělština.
- OPCW má tři orgány:
  - **Konferenci smluvních států** (složenou ze všech smluvních států);
  - **Výkonnou radu** (složenou ze 41 států);
  - **Technický sekretariát** – cca 500 pracovníků (70 národností), z toho přibližně 200 inspektorů, kteří vykonávají verifikační činnost v oblasti ničení chemických zbraní a zařízení na jejich výrobu i v oblasti chemického průmyslu.
- Členy je 192 zemí.

Pohled na Budovu OPCW v Haagu – Nizozemí

Zdroj: <<http://www.pointe.com/rodjdeb/2003/20031007TheHague/>>

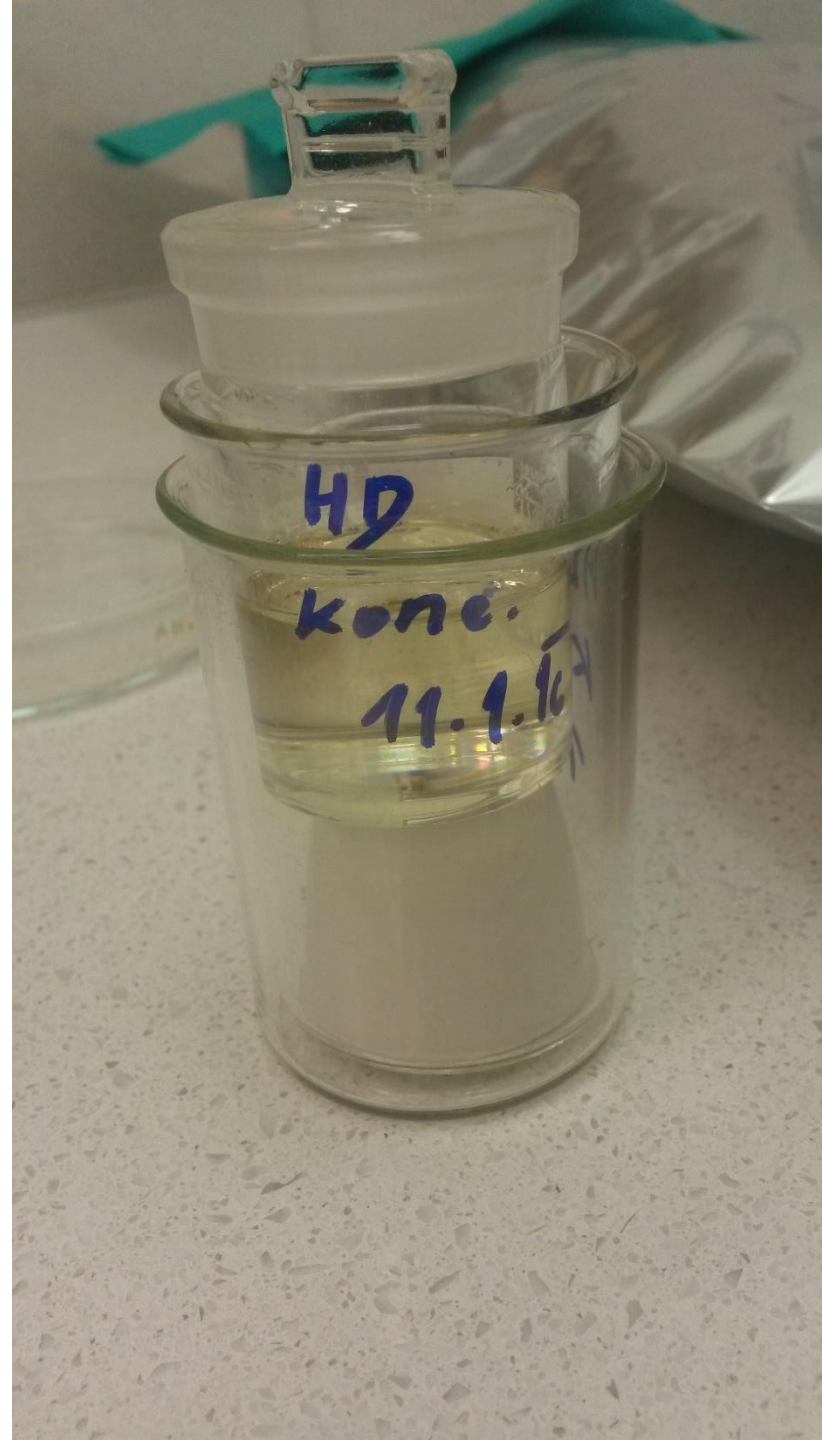

Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení

- ❑ Text schválen 3. 9. 1992 na Konferenci o odzbrojení v Ženevě.
- ❑ Otevřena k podpisu 13. 1. 1993 na podpisové ceremonii v Paříži.
- ❑ První odzbrojovací dohoda v multilaterálním rámci, která eliminuje celou jednu kategorii ZHN.
- ❑ **Základní pilíře**
  - ❑ Chemické odzbrojení
    - ❑ Stanoven konečný termín likvidace všech CHZ
  - ❑ Kontrola nešíření
    - ❑ Stanovení povinností smluvních států a mechanismy kontroly
  - ❑ Pomoc a ochrana
    - ❑ Koordinace a poskytnutí ochrany a pomoci
  - ❑ Mezinárodní spolupráce
    - ❑ Spolupráce stanovena, aby nenarušovala hospodářský rozvoj členských zemí, ale podporovala rozvoj a výměnu informací
- ❑ **Kritérium všeobecného účelu**
  - ❑ Nejsou zakázány samotné chemické látky, ale určité účely, ke kterým mohou být tyto látky použity.

Zpuchýřující bojové chemické látky

- Zpuchýřující účinek, cytotoxický alkylační účinek
- Skupina strukturně podobných sloučenin
  - ❖ β halogenované thioethery, β halogenované alkylaminy and alkylované sulfáty
  - ❖ Organické arsenové sloučeniny
  - ❖ „Urtikanty“
- První a druhá generace bojových chemických látek
- Syntéza a dispergace

Vlastnosti zpuchýřujících látek

- Smrtící BChL
- Stálé látky
- Bezbarvé olejovité kapaliny nebo pevné látky
- Bez zápachu
- Nečistoty – tmavá barva, zápach
- Lewisity rychle hydrolyzují

- **Směsi**
  - ❖ Změna fyzikálně-chemických vlastností
  - ❖ Stabilizátory
  - ❖ Směsi s jinými BChL
  - ❖ Rozpouštědla
- **Ztužovadla**
  - ❖ Zhoršení dekontaminace
  - ❖ Zvýšení stability
  - ❖ Perkutánní expozice
- **Prášková forma**

Nomenclature, chemical formulae, and chemical structures of nitrogen mustards

HN-1

Synonyms	ethyl- <i>bis</i> (2-chloroethyl)amine; <i>bis</i> -(2-chloroethyl)ethylamine
CAS No.	538-078
Chemical formula	(ClCH ₂ CH ₂) ₂ NC ₂ H ₅

HN-2

Synonyms	methyl- <i>bis</i> (-chloroethyl)amine; 2,2'-dichloro- <i>N</i> -methyldiethylamine; "S"; mechlorethamine
CAS No.	51-75-2
Chemical formula	(ClCH ₂ CH ₂) ₂ NCH ₃

HN-3

Synonyms	<i>tris</i> (-chloroethyl)amine; [<i>tris</i> (2-chloroethyl)amine hydrochloride]
CAS No.	555-77-1
Chemical formula	N(CH ₂ CH ₂ Cl) ₃

Nomenclature, chemical formulae, and chemical structure of lewisites

Lewisite (L)

Synonyms	2-chlorovinylchloroarsine; (2-chlorovinyl)arsenous dichloride; beta-chlorovinylchloroarsine; dichloro(2-chlorovinyl) arsine; chlorovinylarsine dichloride; EA 1034
CAS No.	541-25-3
Chemical formula	ClCH=CHAsCl ₂
Chemical structure	$\begin{array}{c} \text{H} \quad \text{H} \\ \quad \\ \text{Cl}-\text{C}=\text{C}-\text{AsCl}_2 \end{array}$

L-2

Synonym	Lewisite-2
CAS No.	40334-69-8
Chemical formula	(ClCH=CH) ₂ AsCl
Chemical structure	$\begin{array}{c} \text{H} \quad \text{H} \\ \quad \\ (\text{Cl}-\text{C}=\text{C})_2 \text{As}-\text{Cl} \end{array}$

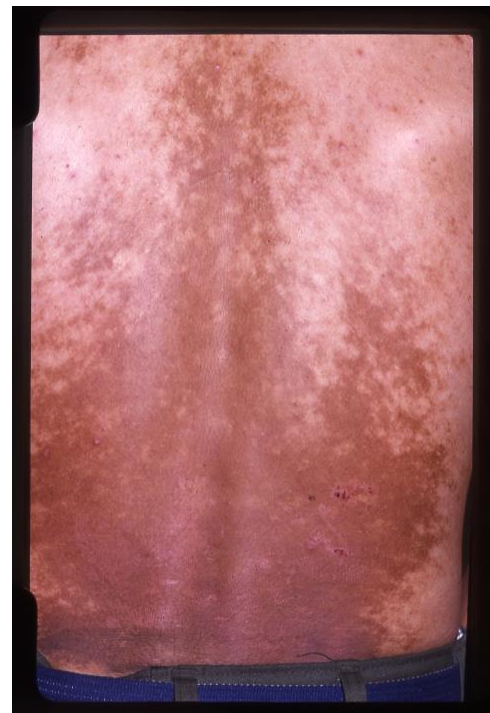
L-3

Synonym	Lewisite-3
CAS No.	40334-70-1
Chemical formula	(ClCH=CH) ₃ As
Chemical structure	$\begin{array}{c} \text{H} \quad \text{H} \\ \quad \\ (\text{Cl}-\text{C}=\text{C})_3 \text{As} \end{array}$

Toxikologie zpuchýřujících látek

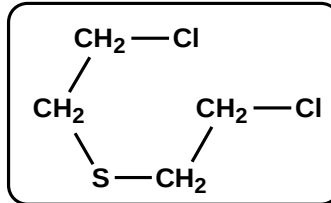
- Brány vstupu:
  - ❖ Všechny možné
- **Alkylační účinek**
  - ❖ Vliv na DNA
- **Účinek na kůži**
  - ❖ Latentní období
  - ❖ Lewisit a fosgen oxim způsobují okamžitou bolest po kontaktu
  - ❖ Fosgen oxim tvoří podlitiny
  - ❖ Dlouhé léčení
- **Účinek na oči a plíce**
- **Vliv na orgány**
  - ❖ Slezina, játra a kostní dřeň
- **Systémová otrava** – radiomimetický účinek
- Yperity jsou mutagenní a karcinogenní

Sírový yperit

➤ Kódové označení „H“ nebo „H

- Němci – „Hun Stuff“
- Q yperite, T yperite
- Směsi- HT, HL, HQ

➤ Vlastnosti:

- ❖ Nažloutlá kapalina, hořčičný zápach (česnek)
- ❖ Stálý na terénu
- ❖ Mrzne při 14 °C
- ❖ Hutnota 5,4 krát vyšší než vzduch
- ❖ Kapalný má tendenci k potopení na dno (ve vodě), zanechává olejový film
- ❖ Směsi s dalšími látkami a BChL:
  - Chlorbenzen, karbon tetrachlorid, Lewisit
  - Chlorpikrin nebo phenyldichlorarsin s HD - Winterlost

Species	Lethality Value	Concentration (mg/m ³) and Exposure Duration (min)	References
Rat	2 min LC ₅₀ : 1512 mg-min/m ³	756 mg/m ³ (2 min)	Fuhr and Krakow (1945) (not verified)
	30 min LC ₅₀ : 990 mg-min/m ³	33 mg/m ³ (30 min)	
	60 min LC ₅₀ : 840 mg-min/m ³	14 mg/m ³ (60 min)	
Mouse	2 min LC ₅₀ : 4140 mg-min/m ³	2070 mg/m ³ (2 min)	Fuhr and Krakow (1945) (not verified)
	30 min LC ₅₀ : 1320 mg-min/m ³	44 mg/m ³ (30 min)	
	60 min LC ₅₀ : 860 mg-min/m ³	14.3 mg/m ³ (60 min)	
Mouse	60 min LC ₅₀ : 42.5 mg/m ³	42.5 mg/m ³ (60 min)	Vijayaraghavan (1997)
Monkey	10 min LC ₅₀ : 800 mg-min/m ³	80 mg/m ³ (10 min)	Rosenblatt et al. (1975)
Dog	10 min LC ₅₀ : 600 mg-min/m ³	60 mg/m ³ (10 min)	Rosenblatt et al. (1975)
Cat	10 min LC ₅₀ : 700 mg-min/m ³	70 mg/m ³ (10 min)	Rosenblatt et al. (1975)
Goat	10 min LC ₅₀ : 1900 mg-min/m ³	190 mg/m ³ (10 min)	Rosenblatt et al. (1975)
Guinea pig	5 min LC ₅₀ : 800 mg-min/m ³	160 mg/m ³ (5 min)	Langenberg et al. (1998)
	10 min LC ₅₀ : 1700 mg-min/m ³	170 mg/m ³ (10 min)	Rosenblatt et al. (1975)

Dekontaminace

- Efektivní dekontaminace – **hydrolýza**
- Hydrolýza pro HD je 8,5 min v dest. Vodě při 25 °C a 60 min ve slané vodě
- Hydrolýza jen za podmínky rozpuštění yperitu – špatná rozpustnost ve vodě
  - ❖ Alkalita a vyšší teploty zvyšuje rychlost hydrolýzy
- **Oxidace** oxidačními činidly vytváří se sírovým yperitem sulfoxid a sulfon
  - ❖ Hypochlorite
  - ❖ Sulfon je vesicant
- Sírový yperit
  - ❖ Dobře rozpustný v organických rozpouštědlech

První pomoc

- Rychlost má zásadní význam
- Zamezit kontakt se zdrojem kontaminace
- Dekontaminace zasažených oblastí
  - ❖ Fullerova hlínka v dostatečném množství
  - ❖ Oplach organickými rozpouštědly - chloraminy
- Rychlá dekontaminace očí

Terapie na lékařské úrovni

- Snížení bolesti a svědění (paracetamol – morphin, zředěné steroidní preparáty)
- Diazepam
- Poranění kůže léčit krémy (silver sulphadiazine)
- Oči
  - Lokální anestetika – kapky (amethocaine hydrochloride)
  - Chloramphenikolové kapky
  - Hyoscinové kapky
- Neexistuje specifická terapie respiračního traktu

Nervově paralytické látky

➤ Jsou organofosfátové esterové deriváty kyseliny fosforečné nebo fosfonové a obsahují dvě alkylové skupiny a odstupující skupinu (halogen, CN-, apod)

➤ G-látky

- ❖ 2. generace BChL
- ❖ Těkavé
- ❖ Tabun, Sarin, Soman, Cyklosarin, atd.
- ❖ Bezbarvé kapaliny, rozdílné rozpustnosti, slabý ovocný zápach

➤ GV- látky

- ❖ 4. generace BChL
- ❖ Těkavost mezi látkami G a V
- ❖ Nestálé při skladování
- ❖ Intermediate Volatility Agent

➤ V- látky

- ❖ 3. generace BChL
- ❖ Stálé
- ❖ Amiton, VX, VR, CVX, atd.
- ❖ Olejové kapaliny s vysokým bodem varu, nízkou výparností
- ❖ Vysoce stálé
- ❖ Kontaktní riziko

➤ Novičoky

- ❖ 4. generace BChL
- ❖ Projekt Foliant
- ❖ Nedostupné info.

Modifikace

- V látky jsou stálé
- Rozklad pomocí autokatalýzy

➤ Ztužování

- ❖ Zvýšení stálosti na terénu
- ❖ Zvýšení rizika perkutánní intoxikace
- ❖ Zhoršení dekontaminace

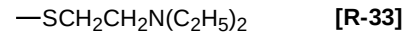
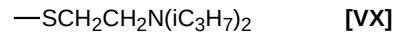
➤ Prášková forma

- ❖ Pevný nosič

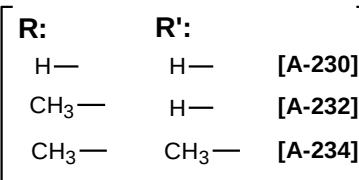
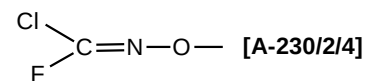
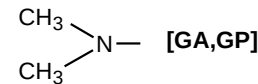
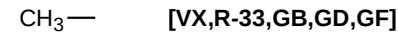
➤ Binární receptury

- ❖ Dvě komponenty, které chemicky reagují za vzniku NPL
- ❖ VX, G látky, Novichok

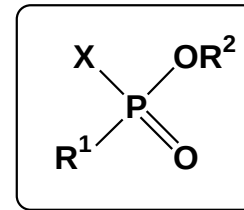
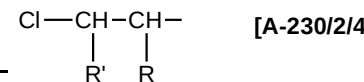
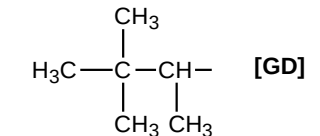
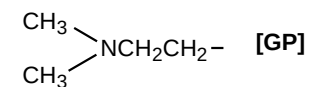
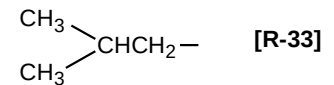
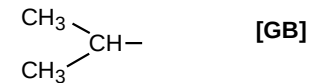
X:

R¹:

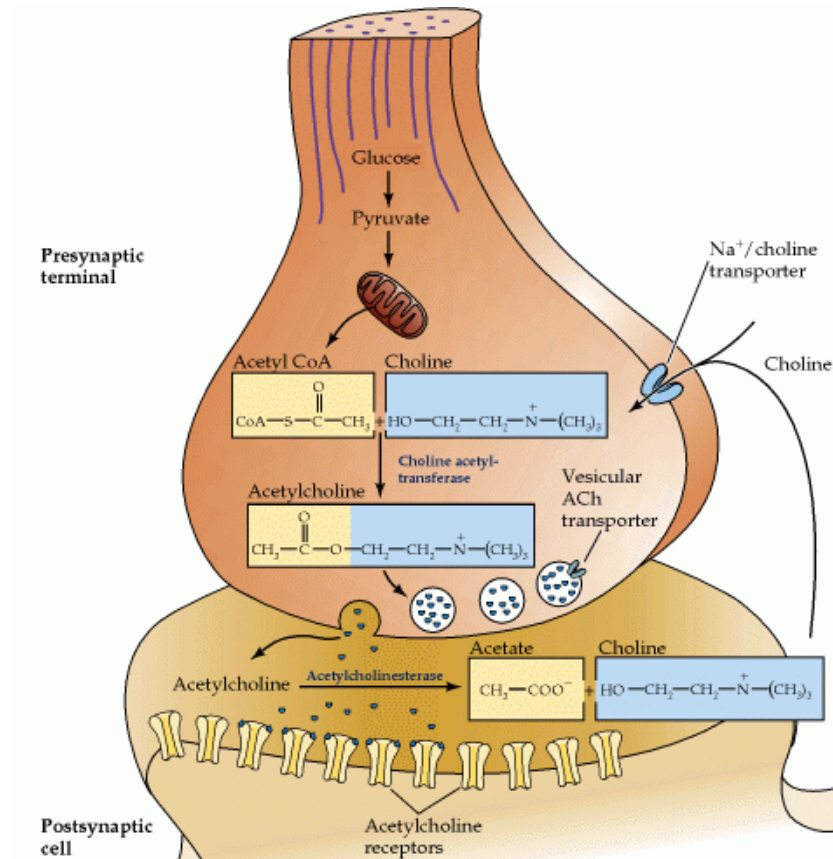
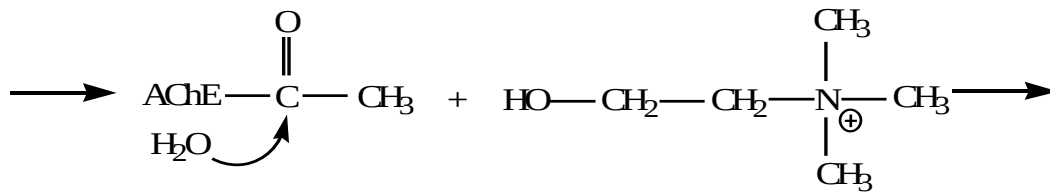
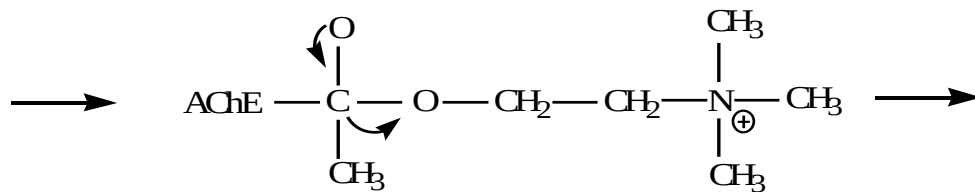
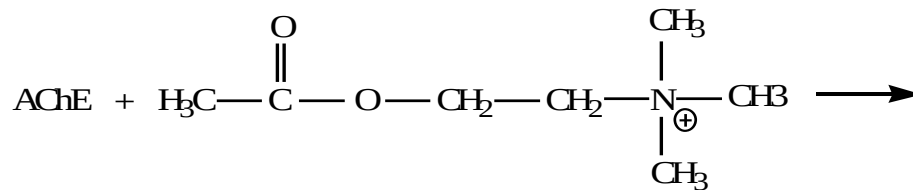

R²:

Toxikologie nervově paralytických látek

- Inhibitory acetylcholinesterasy
  - ❖ AChE chrání organismus před kumulací neurotransmiteru acetylcholinu

Akutní intoxikace

➤ Dominance klinických příznaků, způsobených nadměrnou stimulací cholinergního nervového systému (akutní cholinergní krize)

➤ Muskarinové příznaky

❖ Zúžení zornic (mióza), porucha akomodace ciliárního svalu, překrvení a otok ve spojivkách a nosní sliznici, zvýšené slinění, slzení a pocení, zvýšená sekrece bronchiálních žlázek, zúžení bronchů, zvýšená střevní peristaltika, bolesti až kolikovitého charakteru na hladké svalovině trávicího traktu a močového měchýře, bradykardie a pokles krevního tlaku

➤ Nikotinové příznaky

❖ Způsobené zvýšenou koncentrací ACh na nikotinových receptorech (nervosvalová ploténka, sympatická ganglia)

❖ Svalová ochablost, třes, záškuby příčně pruhovaných svalů, které se postupně rozšiřují na všechny kosterní svaly, fascikulace přecházejí v klonicko-tonické křeče a dále v paralýzu kosterního svalstva (dýchací svalstvo!!!)

➤ Centrální příznaky

❖ Deprese dechových a kardiovaskulárních center v oblasti prodloužené míchy, bolesti hlavy, úzkost, nadměrná emoční labilita, napětí, neklid, závratě, depresivní stavy, zmatenost, poruchy hybnosti i bezvědomí

❖ Bezprostřední příčinou smrti bývá akutní respirační insuficience (porucha funkce dechových center a paralýza dechových center a dýchacích svalů) a následná zástava srdce

(a)

(b)

Účinek sarinu na levé oko králíka

(a) normální oko

(b) stažená zornička 5 min po expozici 5 µg/kg sarinem

Antidotní terapie NPL

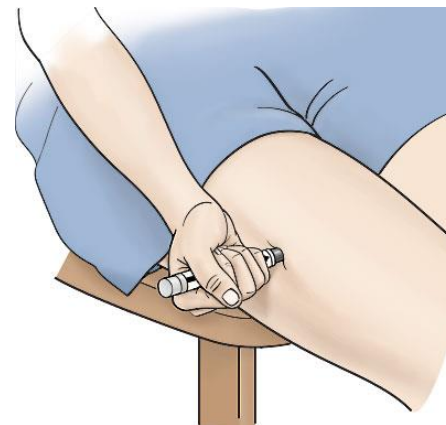
➤ **Reaktivátory AChE** (2-PAM, Obidoxim, MMB-4, TMB-4, HI-6)

➤ ComboPen

- ❖ Obsahuje atropin 2 mg a Obidoxim 220 mg
- ❖ Chrání před účinky NPL v dávce 2 x LD₅₀

➤ **Anticholinergikum** (atropin, skopolamin)

➤ **Protikřečové látky** (diazepam)

➤ Anticholinergika (testovány: Aprophen, benaktyzin, caramiphen a Huperzine A)

➤ Podpora dýchání (oxyphilin)

➤ Mírnění acidózy

➤ Adenosinový agonista (ketamin)

➤ Antioxidanty

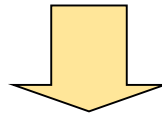
Profylaxe

- **Karbamáty** (pyridostigmin, fysostigmin)
  - ❖ Reverzibilní inhibitory AChE
  - ❖ Ochrana aktivního centra AChE
  - ❖ V kombinaci s anticholinergiky
- **„Scavengers“** (AChE, BuChE, karboxylesterasa...)
  - ❖ Snížení koncentrace NPL v krvi
  - ❖ Vychycení a detoxikace NPL
- **Oximy** (reaktivátory)
  - ❖ Okamžitá reaktivace a ochrana aktivního centra AChE
- **Acetylcholinová syntéza a uvolnění**
  - ❖ Hemicholin, hydroxyethylnaftylpyridin, etc.
  - ❖ Možnost ve spojení s reaktivátory a antimuskariniky

Dekontaminace

- Alkalické roztoky
- Chlornan nebo roztoky obsahující aktivní chlor

Hydrolýza

- Tvorba příslušných fosfonových kyselin
- **Enzymy**
  - Nová metoda dekontaminace
  - Urychlení hydrolýzy

Neletální bojové chemické látky

„Méně než letální“ nebo „Méně letální“

Philippus Aureolus Theoprastus Bombastus von Hohenheim (1493 – 1541)

„Sola dosis facit venenum.“

Kategorie	Charakter	Sloučeniny
Látky pro potlačování nepokojů	Lackrymátory (slzné látky)	brombenzylkyanid, chloracetophenon
	Sternutátory	diphenylchlorarsin, difenylcyanarsin, adamsit
	Další iritanty	Látka CS
Zneschopňující	CNS depresanty	Látka BZ
	CNS stimulanty	LSD

Definice a koncepcce

The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Warfare Agents and on their Destruction

NATO Policy for Non-Lethal Weapons:

Non-Lethal Weapons are weapons which are explicitly designed and developed to incapacitate or repel personnel, with a low probability of fatality or permanent injury, or to disable equipment, with minimal undesired damage or impact on the environment.

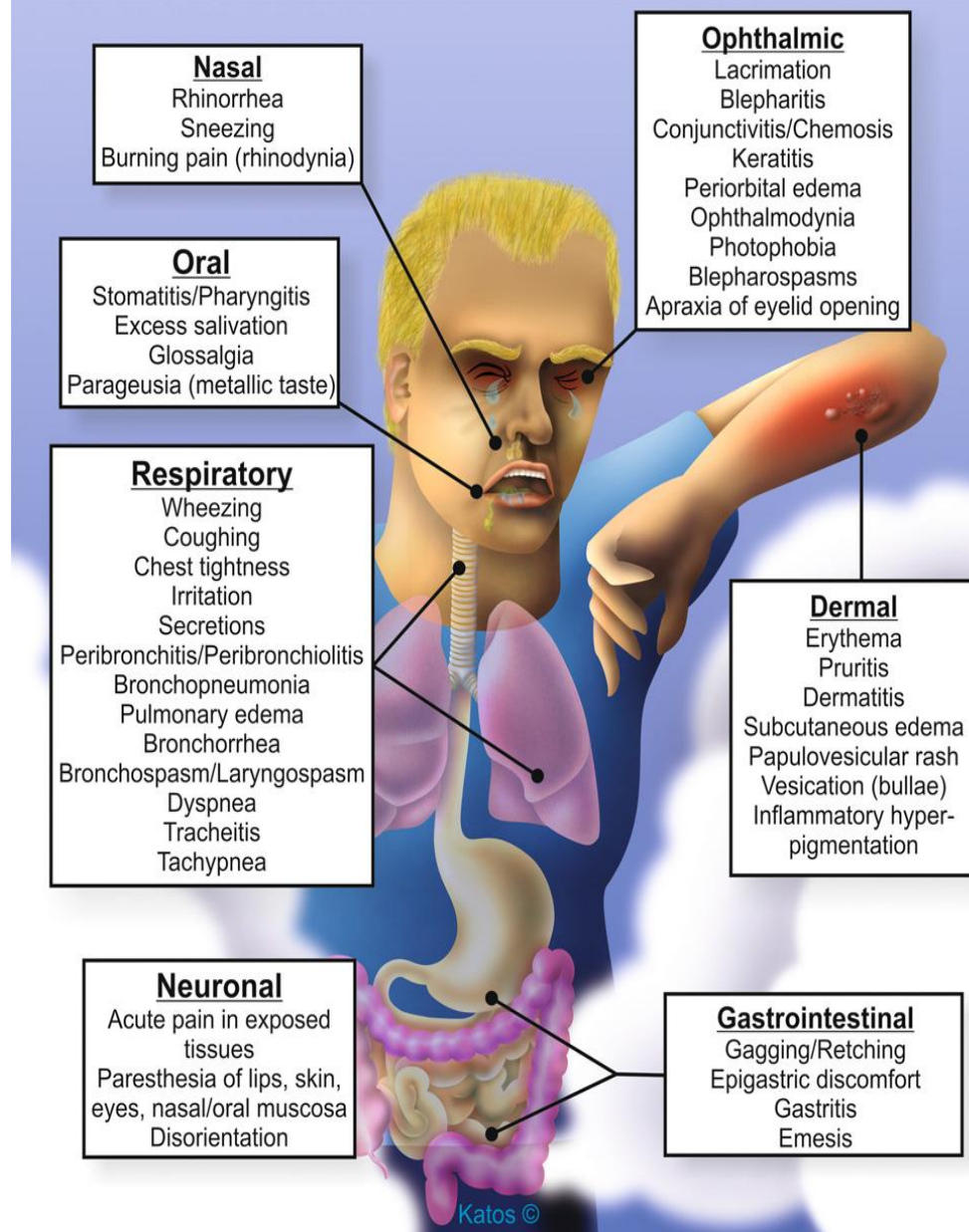
Joint Non-Lethal Directorate:

Weapon, which can incapacitate 98 % of the target population, and in the process can cause less than 0,5 % lethalties.

Dráždivé bojové chemické látky – látky na potlačení nepokojů

- Dočasné zneschopnění způsobené intenzivním drážděním mukózních membrán, očí a kůže
  - ❖ Rychlý nástup účinků
  - ❖ Krátké trvání
  - ❖ Vysoký bezpečnostní poměr
- Druhy dráždivých BCHL: lakrymátory, sternutátory a další senzorké iritanty
- Látka CS, CR, kapsaicin, chloracetophenon, adamsit, bromoaceton atd.

Physiological Effects of Riot Control Agents

➤ **Lakrymátory** (slzné látky)

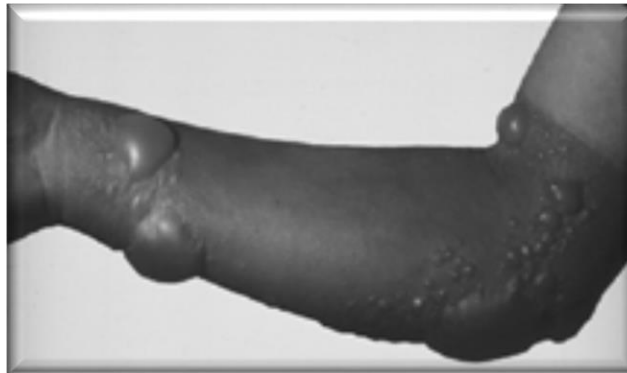
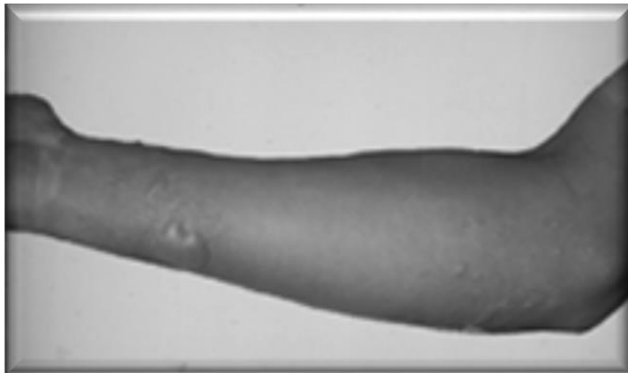
- ❖ Způsobují profúzní slzení a podráždění pokožky
- ❖ Účinek rychle vymizí,
- ❖ Využití ke cvičným účelům
- ❖ Sloučeniny CR, CN, CA, BA
- ❖ Nahrazovány látkou oleum capsicorum (kapsaicin)

➤ **Sternutátory**

- ❖ Arzeniakální dýmy
- ❖ Lakrymační a další účinky (bronchokonstrikce, emesis)
- ❖ Nazývány „vomiting agents“
- ❖ Sloučeniny DA, DM, DC and chloropikrin

➤ **Ostatní iritanty**

- ❖ Kombinovaný účinek
- ❖ Látka CS

a) Erythema 25 hours after exposure to a high Ct (the product of concentration of vapor or aerosol • time of exposure; in this instance, 14,040 mg.min/m³) of CS at 97 °F and 100 % humidity.
(b) The same skin lesions at 45 hours, with vesication.

Hellreich A, Goldman RH, Bottiglieri NG, Weimer JT. *The Effects of Thermally-Generated CS Aerosols on Human Skin*. Edgewood Arsenal, Md: Medical Research Laboratories; 1967: 19. Technical Report 4075.

První pomoc a dekontaminace

- Opustit kontaminované místo
- Větrání
- Netřít oči a škrábat zasaženou pokožku
- Výplach očí
- Otřít zasažené plochy alkoholem
- Neužívat bělidla a peroxidy

- **CS**
  - ❖ Vodně-alkoholické roztoky zásad (NaOH), vodný nebo alkoholový roztok sulfidu sodného, příp. roztok KMnO_4 nebo H_2O_2
  - ❖ Reakce s chlornany $\rightarrow$ dráždivý produkt
- **CR**
  - ❖ Alkoholový roztok NaOH , vodný nebo alkoholový roztok sulfidu sodného, vodné roztoky H_2O_2 , chloraminů, chlornanů, KMnO_4 , další oxidační činidla
  - ❖ Nedráždivé reakční produkty
- **CN, CA**
  - ❖ Vodně-alkoholické roztoky Na_2S , nebo vodné nebo vodně-alkoholické roztoky NaOH (pomalá reakce)
- **Kapsaicin**
  - ❖ Postupy neznámé

Zneschopňující bojové chemické látky

Mentálně zneschopňující – psychotomimetika   **Fyzicky zneschopňující – dysregulátory**

- Změny v emočním vnímání a pozorování
- Změny myšlení

- Únava, paralýza, dráždění, nervozita, poruchy koordinace pohybů, poruchy vidění, dočasná slepota, poruchy sluchu, třes, křeče apod..
- Aziridiny, tremogeny a lathyrogeny

Skupina mentálně zneschopňujících látek	Sloučeniny
Deriváty kyseliny lysergové a diethylaminu	LSD-25, ALD-52, LAE-32
Phenylethylaminy	Mescaline, DOET, MDAM, Amphetamin
Indolalkylaminy	Psilocin, Psilocybin
Další indolové deriváty	Harmine, Harmaline, Ibogaine
Anticholinergika	Atropine, Scopolamine, Difenhydramin, BZ
Arylcyclohexylaminy	Fenciclidin
Další	Cannabinol, Cocaine

Rozlišení na základě farmakologického účinku

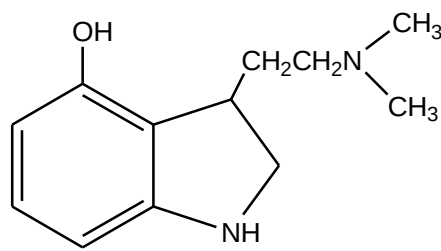
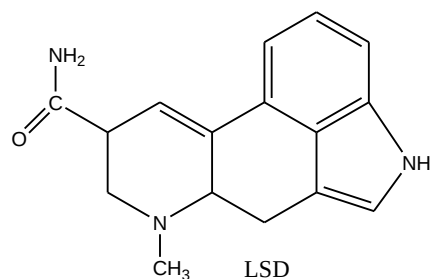
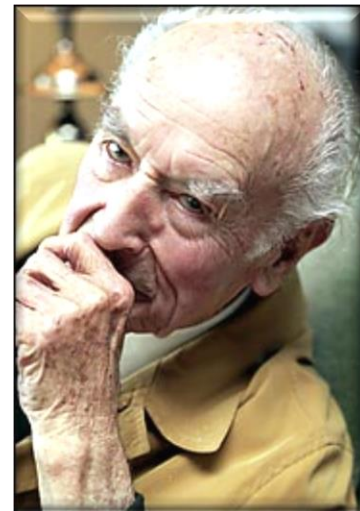
1. Conventional, nonselective CNS depressants
2. Anxiolytics
3. Antiepileptics
4. Psychostimulants (psychomotoric stimulants)
5. Antidepressants
6. Mood stabilizers
7. Narcotic analgetics: opioids
8. Antipsychotics
9. Psychedelics and halucinogens

9.a	Anticholiergics	atropine, scopolamine
9.b	Catecholamines like psychedelics	mescaline, MDMA (Extase)
9.c	Serotonine like psychedelics	LSD, psilocybine
9.d	Psychedelic anaesthetics	fencyclidine, ketamine
9.e	Tetrahydrocannabinol	marihuana

Mentálně zneschopňující látky

Sympatomimetika, amfetaminy, katinony, indolalkylaminy

Psychotomimetika

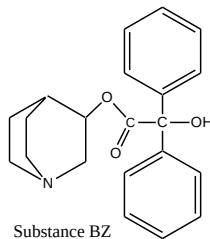
	LSD	DOM	DOB	Psilocin
IC ₅₀ , mg.min.m ⁻³ (inh.)	30	1000	175	1000
IC ₅₀ , mg/kg (oral)	0,002	2,5	0,35 – 1,0	
Bod varu(hydrochloride), °C	198 - 200	189 - 190	195 - 196	173 - 176

Glykoláty, kanabinoidy, disociativní anestetika

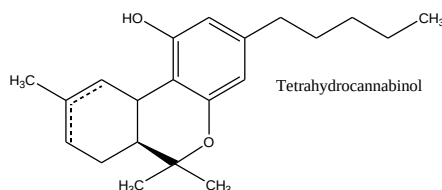
➤ Glykoláty - Látka BZ

- ❖ Anticholinergikum
- ❖ Ve výzbroji USA (od 1961)
- ❖ Termicky stabilní
- ❖ LD₅₀ 0,5 – 3 mg/kg (člověk i.v.)

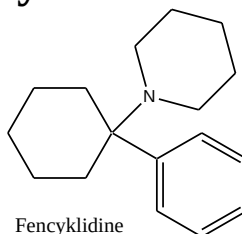
➤ Kannabinoidy - Tetrahydrokanabinol

- ❖ Sloučenina EA 1476
- ❖ Ortostatická hypotenze
- ❖ Amorfni stav

➤ Disociativní anestetika – Fencyklidin

- ❖ Andělský prach
- ❖ Arylcyclohexylamin

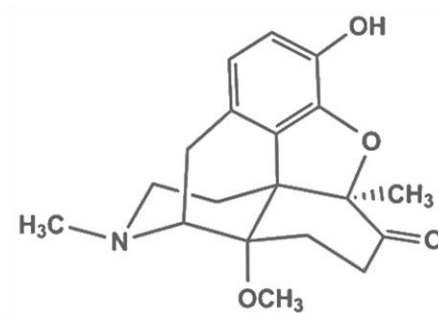
Narkotická anestetika

➤ Morfin a fentanyly a jejich deriváty

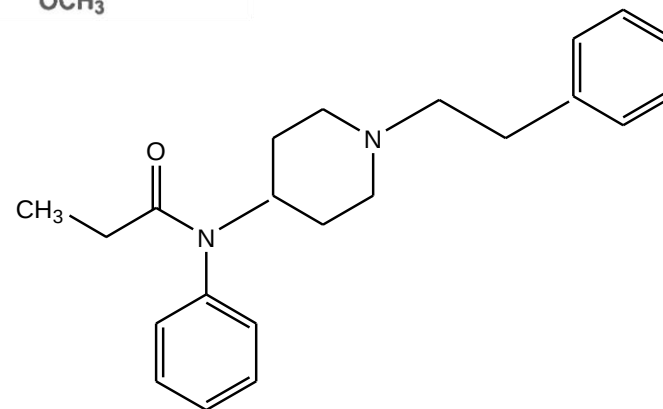
➤ **Methoxymetopon**

➤ **Fentanyl a jeho deriváty**

- ❖ Syntetické opiáty
- ❖ Silnější než morfin
- ❖ Anesteziologie
- ❖ Dubrovka 2002

Methoxymetopon

Fentanyl

	Relativní účinnost	Rozpustnost v tucích	Terapeutický index
Morfin	1	1,4	70
Fentanyl	300	800	300
Sufentanil	4500	1800	25000
Alfentanil	75	150	1100
Remifentanil	220	18	33000
Carfentanil	10000	neznámé	10600

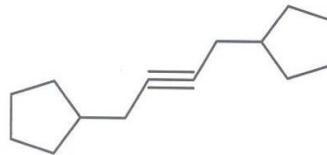
Psychicky zneschopňující látky

Fyzikanty

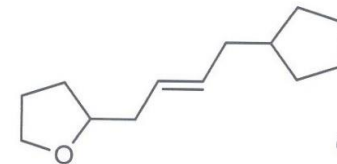
- Imobilita, katalepsie, křeče, třes, nestabilní krevní tlak, nepokoj

- **Tremogeny**

- ❖ Tremorin, oxotremorin

Tremorin

Oxotremorin

- **Emetika**

- ❖ Přírodní nebo syntetické
- ❖ Apomorfínové deriváty, aminotetralin, polycyklické dusíkové sloučeniny
- ❖ Stafylokový enterotoxin B (SEB)

- **Aziridiny**

- **Lathyrogeny**

Další „neletální“ látky

- **Malodoranty**

Zapáchající látky

- **Pěny**

Lepivé pěny, vodní pěny, Pěnová barviva

- **Lubrikanty**

- **Dýmy**

Zatemňující dýmy

Dusivé bojové chemické látky

- 1. generace bojových chemických látek
- Těkavé kapaliny, které při vdechnutí ve formě plynů a par vážně poškozují plíce za vzniku rozsáhlého toxického edému a způsobují tak smrt udušením
- Zastaralé BCHL X Improvizované prostředky
- Průmyslové škodliviny
- **Zástupci:** chlor, fluoridy halogenů a síry, fosgen a jeho analoga, chlorpikrin
- Dusivé látky působí zejména dýchacím ústrojím ve formě plynu nebo aerosolu

Vlastnosti a toxikologie

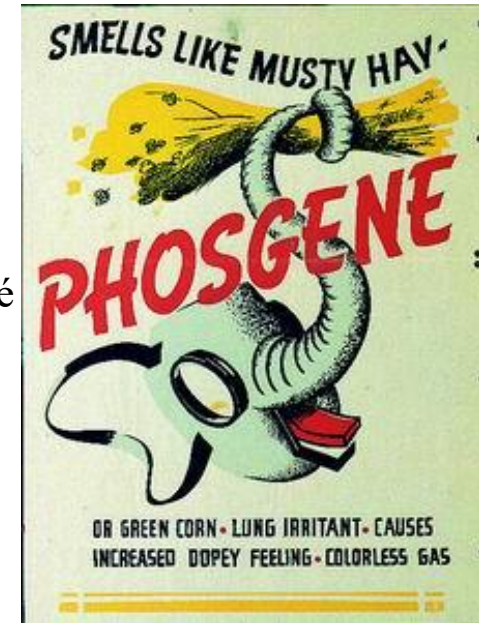
➤ Vlastnosti

- ❖ Těkavé kapaliny nebo plyny, bezbarvé
- ❖ Při skladování stabilní v suchém prostředí
- ❖ Chlor a fosgen mohou být skladovány a dopravovány jako koncentrované roztoky nebo plyny nebo v organických rozpouštědlech
- ❖ Omezená rozpustnost ve vodě
- ❖ Nestálé v terénu

➤ Inhalační riziko

➤ Klinický účinek

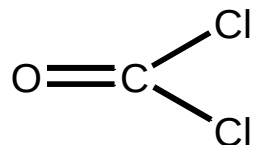
- ❖ Expozice vysokým koncentracím – okamžitý účinek s cyanotickou asfyxií
- ❖ Expozice nízkým koncentracím
  - Latence 3 to 24 hodin
  - Nástup příznaků otravy
    - ❖ Modrý a šedý typ hypoxie
    - ❖ Tvorba kapaliny v plicích
    - ❖ Jakákoli námaha vede ke zhoršení stavu

Zkušenosti zasažených z 1. sv. v.

Výzkum na 83 vojácích zasažených COCl_2 3 roky po intoxikaci:
70 % namáhavé dýchání po námaze
54 % kašel s vykašláváním
25 % pocity tíže na prsou
14 % občasné závratě
12 % občasná nevolnost
54 % nejsou abnormality na plicích

Fosgen

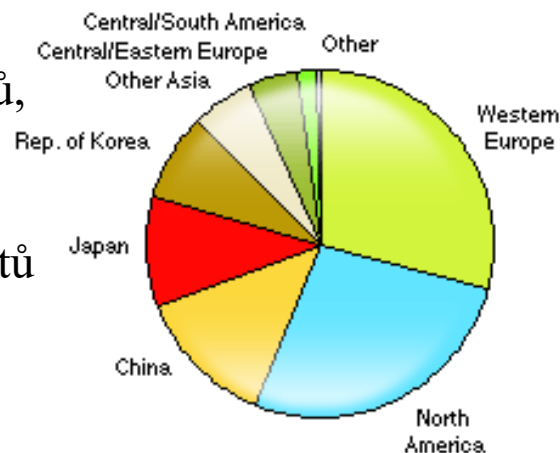
- Poprvé syntetizován 1812
- Masově používán v 1. sv. válce
- Možné šíření ve vysokých koncentracích par, záložní BCHL
- Za normálních teplot je bezbarvý plyn char. zápachu po tlejícím senu (při vysokých koncentracích čpavý zápach)
  - Práh citlivosti vůči zápachu 0,5 až 1,5 ppm
- Při teplotách pod 8,2 °C nebo vyššího tlaku je nažloutlá kapalina
- Dobře rozpustný ve vodě, velmi dobře v org. rozp., tucích, olejích
- Je látka nehořlavá

Číslo CAS	75-44-5
Molární hmotnost (g.mol ⁻¹)	98,92
Bod tuhnutí (°C)	-120; -118; -126
Bod varu (°C)	7,6; 8
Výparnost při 20 °C (Pa)	156 009
Hustota (kg.dm ⁻³)	1,37; 1,4
Rel. hm. plynné fáze vztažená ke vzduchu	3,4
Maximální koncentrace (mg.m ⁻³)	2 200 000 (-10 °C); 4 300 000 (7,6 °C)

Využití

Syntéza barviv a farmaceutických přípravků, příprava umělých hmot, výroba pesticidů, výroba trichlorethylenu, isokyanátů apod.

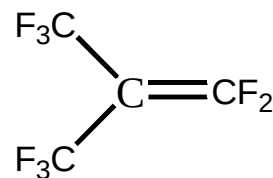
World Consumption of Phosgene—2009

Perfluorisobuten (PFIB)

- Pyrolýza teflonu a jiných fluorovaných uhlovodíků
- Za normálních podmínek je bezbarvý plyn, bez zápachu
- Stálost na terénu je malá
- Ve vodě se rozkládá na CO_2 a HF
- Plynný PFIB vyvolává edém plic
- Možné opoždění rozvoje příznaků
- Toxicita asi 10x vyšší než u fosgenu
- Nízké dávky - bolest hlavy, kašel, bolest na hrudi → zhoršení symptomů → plicní edém → smrt
- Není zachycován běžnými filtry OM
- Dekontaminace je neúčelná
- Je uveden v Seznamu 2 Úmluvy

Číslo CAS	382-21-8
Molární hmotnost (g.mol^{-1})	200,0312
Teplota tuhnutí ($^{\circ}\text{C}$)	- 130
Bod varu ($^{\circ}\text{C}$)	5 – 6 (7)
Výparnost při 20 $^{\circ}\text{C}$ (Pa)	167 580
Hustota (g.cm^{-3}) při 20 $^{\circ}\text{C}$	-
Rel. hm. plynné fáze vztažená ke vzduchu	6,95 (6,3)
Maximální koncentrace (mg.m^{-3})	9 000 000 (5 $^{\circ}\text{C}$)

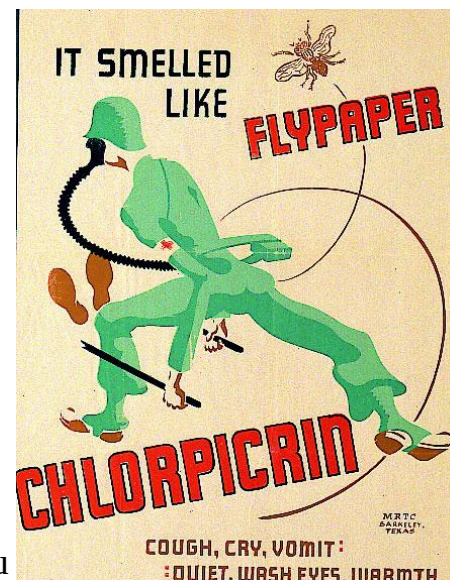
1,1,3,3,3-pentafluor-2-(trifluormethyl) prop-1-en

První pomoc

- Ochranná maska, vynést postiženého z kontaminovaného prostoru, odebrat oděv, přikrýt ho, absolutní klid, nepodávat tekutiny a psychicky uklidnit
- Při zástavě dechu - možná přímá metoda dýchání z plic do plic
- Ochranná maska s filtry s aktivním uhlím doplněné chemosorbentem pravděpodobně perfluorisobuten nezachytí!!!

Dekontaminace

- Fosgen, difosgen
  - ❖ Vodnými roztoky louhů, amoniaku a hexamethylentetraminu
  - ❖ Větrání – místnost, oděv
  - ❖ V polních podmínkách se v důsledku vysoké těkavosti neprovádí
- Perfluorisobuten
  - ❖ Dekontaminace nebude účelná
- Chlorpikrin
  - ❖ Roztokem sulfidu sodného nebo dalších alkálií ve vodném roztoku ethanolu

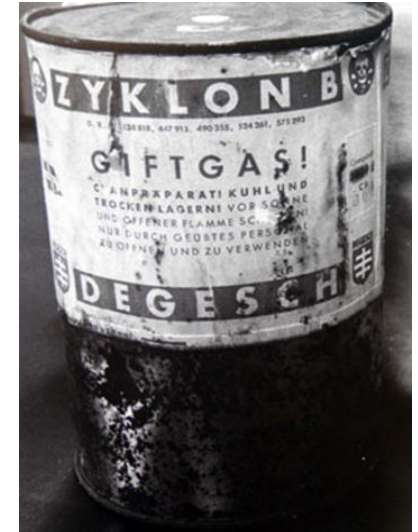
Léčba intoxikací

- Oxygenoterapie - co nejdříve
- Antifoamy → pokles povrchového napětí → zabránění zpěnění edémové tekutiny v alveolech (95% alkohol, přes který probublává kyslík)
- Možná farmakologická podpora dýchání, nekrvavá venepunkce a kardiotonika v malých dávkách
- Okamžitě - i.v. krystaloidy nebo koloidy
- Vysoké dávky steroidů
- Prevence infekce - antibiotika
- Antidota - neznámá

Všeobecně jedovaté látky

- Rychle účinkující BCHL s cílem usmrtit nepřítele
- Nazývané též „systémové“ nebo „krevní jedy“
- Inhibitory dýchacího řetězce
- Abnormální hemoglobin
- Rozvoj symptomů možný extrémně rychle - účinek koncentračně závislý
- Průmyslová toxikologie a toxikologie životního prostředí, příp. klinická toxikologie
- Nebezpečí jejich vojenského zneužití – v současnosti malé - kyanidy zneužity k zabíjení vězňů v nacistických vyhlazovacích táborech
- Kyanovodík, chlorkyan, bromcyan, sulfan (sirovodík), arsan, fosfan, a oxid uhelnatý

Kyanovodík

- Nevadský plyn
- Slabá, bezbarvá kys., technická je temně hnědá, vůně po hořkých mandlích, vysoce těkavý
- Pro bojové použití je vhodný jako kapalina plněná do chemické munice
  - AC-GAS v 1. svět. válce
- V přírodě se vyskytuje v glykosidu amygdalinu a dalších
- Vzniká při nedokonalém spalování např. textilí a umělých hmot
- Je obsažen ve fungicidech, vermicidech a rodenticidech
- Intoxikace - inhalace par nebo aerosolu, kapalný - p.o., porušenou i neporušenou kůží, sliznice spojivkového vaku
  - Při inhalační expozici jedna z nejtoxičtějších látek - nejrychleji působící inhalační jed
    - ❖ Při akutní otravě - latence několika málo sekund
  - Má velmi rychlý nástup účinku
  - Velmi snadno prostupuje buněčnými membránami
  - p.o. → příznaky se projeví již po několika minutách

**Kouř obsahuje
benzen,
nitrosaminy,
formaldehyd
a kyanovodík**

Inhalační intoxikace

- Superakutní
  - ❖ Při zasažení vysokými koncentracemi
  - ❖ Jeden a více vdechů – silné sevření krku, nepravidelné křečovitě dýchání, zasažený se kácí v křečích, někdy za hlasitého výkřiku, rychlá ztráta vědomí, smrt za 2 – 3 min
- Akutní
  - ❖ Počáteční zrychlení dechové frekvence - nemožnost regulovat hloubku dechu
  - ❖ Rozšíření zornic, pocity úzkosti, poměrně rychlá ztráta vědomí s křečemi, dýchání postupně slábne až ustává, ale srdeční činnost ještě 3 – 4 min pokračuje
- Lehká
  - ❖ Probíhá bez ztráty vědomí
  - ❖ Bolesti hlavy, závratě, bolesti hrdla, možné jsou i přechodné poruchy vidění, ztížené dýchání,
  - ❖ Možná i spontánní úprava do normálního stavu – jen u této formy

Tab. 3.3. Vztah mezi koncentrací a účinkem kyanovodíku při inhalaci.

Koncentrace (mg.m ⁻³)	Účinek
300	Okamžitá smrt
200	Smrt za 10 minut
150	Smrt za 30 minut
120 – 150	Vysoce nebezpečné za 30 – 60 minut
50 – 60	Snesitelné po dobu 20 – 60 minut
20 – 40	Lehké příznaky otravy za několik hodin

Odbourávání kyanidů v organismu

- 60 – 80 % kyanidů je v organismu odbouráno v přítomnosti dostatečného množství sloučenin s labilními atomy síry → thiokyanáty, které se vylučují močí
  - ❖ Ke vzniku thiokyanátů dochází za přítomnosti enzymu rhodanasy nebo nepřímo spontánní reakcí mezi kyanidy a sirnými sloučeninami uvolněnými z dalších enzymů sulfurtransferas
- Metabolizace kyanidů oxidací na kyanáty a formiáty enzymatickou i neenzymatickou cestou
- Vazba na hydroxokobalamin → kyankobalamin
- Výdech plícemi ve formě kyanovodíku (plyn)
- Detoxikace v organismu probíhá rychlostí 0,017 mg/kg za minutu

První pomoc

- Co nejrychleji nasadit ochrannou masku a opustit kontaminovaný prostor, svléct kontaminovanou výstroj
- Zasažené v komatózním stavu a křečích vynést z kontaminovaného prostředí na nosítkách a poté svléct kontaminovaný oděv
- Při dechových potížích nebo zástavě dechu - umělé dýchání pomocí dýchacího přístroje – ne dýchání z úst do úst
- Inhalace par amylnitritu

Lékařská terapie

- Zvrat vazby CN^- na Fe(III) cytochromoxidázy poskytnutím zvýšené nabídky Fe(III)
  - ❖ Inhalace par amylnitritu (propylnitritu), příp. i.v. podání 3% roztoku dusitanu sodného nebo 4-dimethylaminofenolu
- Přísun vysokých koncentrací O_2
- Thiosíran sodný (50 - 100 mg/kg): kyanhemoglobin → relativně netoxické thiokyanatany
- Dikobalt edetas (EDTA) - schopnost vázat CN^-
- Hydroxykobalamin – antidotum při intoxikaci kouřovými plyny s obsahem HCN a CO

Děkuji za pozornost